

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR DEĞERLER EĞİTİMİNİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Analysis Of Classroom Teachers 'Opinions On Sustainable Values Education

Doç. Dr. Cihat YAŞAROĞLU

Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bingöl/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9574-1789>

ÖZET

Değerler eğitimi uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması öğretmen tutumları ve öğretmenlerin bu konudaki görüşleri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu çalışma daha nitelikli ve verimli bir değerler eğitiminin nasıl olabileceği ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Olgubilim deseni kullanılarak yapılan bu çalışmada, 5 sınıf öğretmeni ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, sürdürülebilir bir değerler eğitimi için öğretmen, öğrenci, yönetim, öğrenme durumları ve sosyal çevre ile ilgili sorular sorulmuş, öğretmenlerin verdikleri cevaplar üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre öğretmenler daha etkili ve sürdürülebilir değerler eğitimi için yönetsel gereklilikler, öğretmen gereklilikleri, öğrenci gereklilikleri, öğrenme durumları gereklilikleri ve sosyal çevre – aile gereklilikleri temaları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir değerler eğitimi, verimlilik, okul-aile işbirliği,

ABSTRACT

Successful implementation and sustainability of values education practices are directly related to teachers' attitudes and opinions on this issue. This study aims to reveal the opinions of classroom teachers about how a more qualified and efficient education of values education can be. Face-to-face interviews were conducted with 5 classroom teachers in this study, which was conducted using a phenomenological design. In the interviews, questions about teachers, students, management, learning situations and social environment were asked for a sustainable values education, and content analysis was made based on the answers given by the teachers. According to the results of the analysis, the themes of managerial requirements, teacher requirements, student requirements, learning situations and social environment - family requirements for more effective and sustainable values education.

Keywords: Sustainable values education, efficiency, school-family cooperation

1. GİRİŞ

Farklı değer tanımlarından yola çıkılarak değer kavramı “belirli bir eylemin ötesindeki inanç veya ölçütleri birbiri içinde ilişkilendirip öncelik durumuna göre sıralayan, hedeflere karşı motivasyon sağlayıp, tercihler ya da değerlendirmede rehberlik sağlayan soyut ilkeler” olarak tanımlanabilir (Yaşaroğlu, 2015a). Slater'in (2001) aktardığına göre Tylor değerler eğitimi manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel değerler; dini eğitim; müfredat dışı etkinlikler; çok sayıda müfredatı ilgilendiren temaları teşkil eden vatandaşlık, çevre eğitimi ve sağlık gibi geniş aralıktaki müfredat deneyimlerini kapsayacak bir şemsiye kavram olarak değerlendirmektedir.

Veuglers ve Vedder (2003), literatürde değerler eğitimi yerine kullanılabilen pek çok kavramdan bahsetmektedir. Örneğin İngilizce literatürün Türkçe karşılığı olarak değerler eğitimi, karakter eğitimi, ahlak eğitimi, kişisel ve toplumsal eğitim, dini eğitim, moraloji (moralogy) veya demokrasi eğitimi şeklinde geçmektedir. Superka, Johnson ve Ahrens (1975) değerler eğitimi; değerlerin doğrudan öğretilmesi girişimi olarak tanımlarken Lickona, (2001) ise karakter eğitimi, erdemleri ve bu erdemlere ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutların öğrencilere belirgin bir şekilde kazandırılma çabası şeklinde tanımlar.

Değerler eğitimi, yaşanan belli başlı bazı bireysel veya toplumsal sorunlara bir çözüm önerisi olarak hayat geçirilen bir çalışma olarak da görülebilir. Bu bağlamda Lickona (1991), değerler eğitimine olan gereksinimi toplamda on madde ile açıklamaktadır. Bu maddeler şiddet ve vandalizm, hırsızlık, kopya çekme, büyüklere karşı saygısızlık, akran baskısı, bağınazlık, ağzı bozukluk, cinsel erken gelişim ve

istismar, benmerkezciliğin artması ve vatandaşlıkla ilgili sorumlulukların almanın azalması ile kişilerin kendilerine zarar verici davranışlarının artması şeklinde sıralanmaktadır.

Değerler eğitiminin tarihsel süreci incelendiğinde kimi zaman değerler eğitiminin önemsendiği, kimi zaman ise verilen önemin azaldığı görülebilir. Ahlak eğitiminin, yeni bir fikir olarak algılanmaması gerektiğini iddia eden Lickona (1991) değerler eğitiminin eğitim kadar tarihinin geçmişte olduğunu belirterek, tarih boyunca dünyanın her tarafında ülkelerin eğitimde öğrencilerin çalışkan ve “iyi” olarak yetiştirilmelerinin iki büyük eğitim amacı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca dünya bazında değerlendirildiğinde ise değerler eğitimi ile ilgili eğitimcilerin yaklaşımlarının tarihsel süreç içerisinde farklılaştığı görülmektedir. Örneğin 1950lerde öğrencilerden topluma uyum ve itaati netice verecek değerler, 1960lar tüm eğitim boyunca kendini gerçekleştirmek, sosyal bağlılık ve demokrasi için bir dürtü anlaşmıştır. 1980lerde değerler eğitime verilen önemin kısmen azaldığı görülmektedir. 1990larda ise değerler eğitime verilen önem tekrardan artmıştır (Veugelers & Vedder, 2003).

Türkiye’de ise değerler eğitimi giderek önem kazanmaktadır. 2005 öncesi eğitim programlarında değerler örtük olarak yer almakta iken, değerler tüm öğretim programlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 2018 yılında geliştirilen tüm öğretim programlarında on kök değer yer almaktadır (TTKB, 2017). Değerler eğitiminin öğretim programlarına doğrudan yansımış olması, değerler eğitimi ile ilgili yasal düzenlemelerin olması tüm öğretmenlerin derslerde aynı ölçüde etkili ve verimli bir değerler eğitimi için yeterli olmayabilir. Her ne kadar MEB Değerler Eğitimi ile ilgili kararlar alarak okullarda uygulanması için genelleştiriyorsa da geliştirilen programın başarısı belli bazı sebeplere bağlıdır. Öğretmen de bu değişkenlerden en önemlileri arasındadır (Yaşaroğlu, 2014). Öğrenme – öğretme ortamının en önemli değişkenlerinden olan öğretmenlerin program hakkındaki görüş ve inanışları, nasıl bir öğretim faaliyetinin yapılacağı, öğrencilerin öğrenmeleri ya da başarıları üzerinde etkili olmaktadır (Brown, 2006; Sönmez, 2001).

Okul iklimi ve ahlaki bir kişi olarak öğretmen, öğrencilerin ahlak gelişimi açısından oldukça önemlidir (Schuitema vd., 2008). Diğer yandan öğretmen davranışlarının ahlaki bileşeninin de olduğu varsayımından hareketle, öğretmenlerin birer ahlak mümessili olduğu da ifade (Oser, 1994) varsayımından hareketle, öğretmen değerler eğitiminde önemli bir faktördür. Öte yandan etik teorilerden haberdar olan öğretmenler daha fazla sorumluluk almaktadırlar (Oser, 1994). Ayrıca öğretmenler aynı zamanda kendileri de değer sahibidirler. Öğretmenler sahip oldukları değerleri, açıklamalarına ve davranışlarına yansıtırlar (Veugelers & Vedder, 2003). Öğretmenin eylemleri, sözleri, verdiği ödevleri ve sınıf aktiviteleri, öğrencilerin dikkatlerini öğretmenlerin nelere önem verdiği konusuna çeker (Fraenkel, 1968). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki tutumları, öğretmenlerin değerler eğitimindeki etkisinin bir göstergesi sayılabilir. Değerler eğitimi önemseyen ve değerler eğitimine ilişkin olumlu tutuma sahip öğretmenlerin değerler eğitimi etkinliklerine olumlu anlamda etkin katılım gösterirken; olumsuz tutuma sahip olan öğretmenin ise değerler eğitimi çalışmalarına sadece yasal bir zorunluluk olduğu için katılacakları söylenebilir (Yaşaroğlu, 2014).

Değerler, söylemlerden ziyade davranışlarla, ebeveyn, öğretmen gibi rol modeller aracılığıyla öğrenildiği söylenebilir. İyi modeller, değerlerin yaşanabilirliğinin mümkün olduğunu ve nasıl yapılabileceğinin yollarını gösterir (Oser, 1994; Carr, 2010). Öğretmenin rol model olmasının yanında, en azından değerleri kendisi yaşayarak ve öğrencileri açıklamalar, sınıf tartışmaları, kişisel cesaretlendirme gibi yollarla ahlaki rehberlikte bulunarak da değerler eğitiminde gücünü kullanabilir (Lickona, 1991). Öğretmenin eylemleri, sözleri, verdiği ödevleri ve sınıf aktiviteleri, öğrencilerin dikkatlerini öğretmenlerin nelere önem verdiği konusuna çeker (Fraenkel, 1968).

Değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerine yer veren araştırmalar incelendiğinde farklı branşlarda öğretmen görüşlerinin alındığı görülmektedir. Başlıca çalışmalar olarak Bayırlı, Doruk ve Tüfekçi’nin (2020), Kuzu ve Demirel (2018), Ünlü ve Kaşkaya (2018), Karamustaoğlu ve Amanat (2017), Uzun ve Köse (2017), Baş, Taşkıran ve Bulut (2016), Ergin ve Karataş’ın (2016), Koç (2016), Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Gülay Ogelman ve Sarıkaya’nın (2015), Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014), Celikkaya ve Filoglu (2014), Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten (2014), Yaşaroğlu (2014), Balcı ve Yanpar Yelken’in (2013), Can Aran ve Demirel (2013), Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem (2013), Erkuş ve Yazar (2013), Özmen, Er ve Gürgil (2012), Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Yiğittir ve Öcal (2011), Akbaş (2009), Tokdemir’in (2007), örnek verilebilir.

Değerler eğitimi uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması öğretmen tutumları ve öğretmenlerin bu konudaki görüşleri ile doğrudan bağlantılıdır. Değerler eğitimi uygulamalarına yüklenen anlam, aynı zamanda bu tür uygulamaların devamlılığı, uygulanma biçimi ve öğretmen motivasyonundan doğrudan etkileneceği söylenebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin bu konuda ne düşündüklerinin bilinmesi, geleceğe matuf vizyon çalışmaları için önem arz etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu çalışma önem arz etmektedir.

Bu çalışma, değerler eğitiminin devamlılığı ve sürdürülebilirliği ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek adına sınıf öğretmenlerine “Sizce ideal/sürdürülebilir bir değerler eğitimi (öğretmen, öğrenci, ders kitapları, ders içerikleri, veliler, sınıf ortamı) nasıl olmalıdır?” sorusu yönlendirilmiştir. Görüşme esnasında öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre değişecek şekilde ek ve daha fazla cevap almayı amaçlayan sorular da sorulmuştur.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, günlük rutinler, düşünceler ve sosyal aktivitelerin ancak çeşitli yollarla derinlemesine bilinebileceği varsayımına dayanır (Bailey, 1994). Fenomenoloji, insan yargısı, algılar ve eylemler gibi bilinçli deneyimlerle ilişkili fenomenlerin sistematik yansıması ve analizi ile ilgilidir (Bhattacharjee, 2012). Yani diğer bir deyişle bu desen, farkında olduğumuz ancak derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız olgular üzerine odaklanarak (Van Manen'den Akt: Saldaña, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2011) bu olguların detaylıca bilinebileceği varsayımına dayanır. Bu çalışma, değerler eğitiminin sürekliliği ve sürdürülebilirliği ile ilgili sınıf öğretmenlerinin sahip oldukları görüşleri derinlemesine belirlemeyi amaçladığından, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılması uygun görülmüştür.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Bingöl merkez ilçede görev yapmakta olan beş öğretmen oluşturmaktadır. Genel olarak, nitel araştırmalarda örneklem genişliği; veri doygunluğu, teorik doygunluk veya bilgi fazlalığı elde etmeyi zorlaştıracak kadar küçük, derin analizi yapmayı zorlaştıracak kadar da geniş olmamalıdır (Bryman, 2012).

Amaçlı örneklemede genellikle birden fazla örnekleme birden alınabilir (Bryman, 2012). Görüşme yapılacak sınıf öğretmenlerinin belirlenmesi için ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Buna göre değerler eğitimi uygulamalarında istekli olan ve olmayan öğretmenler örnekleme dahil edilmiştir. Öğretmenlerin ölçütlere uygun olarak belirlenmesi için kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, “Bu sorunun cevabını en iyi kim bilebilir?” sorusu ile başlar. Cevap veren kişiden başlayarak ve başka kiminle görüşülebileceği bilgisi alındıktan sonra konu ile ilgili daha fazla bilgi almak için daha fazla kişiye ulaşılır, adeta kartopu kütesinin büyümesi gibi katılımcıların sayısı da artar (Bryman, 2012; Michael Quinn, 2002). Ulaşılan öğretmenlerden, ölçüte uygun olarak öğretmen iletişim bilgileri talep edilmiş ve bu şekilde örnekleme oluşturan öğretmenlere ulaşılmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Kıdem	Medeni Durum	Okuttuğu sınıf	Değerler Eğitimi Gönüllülük durumu	KOD
Erkek	18	Evli	2. sınıf	Hayır	E1
Erkek	16	Evli	4. Sınıf	Hayır	E2
Kadın	6	Evli	2. sınıf	Evet	K3
Erkek	8	Evli	2. sınıf	Evet	E4
Erkek	18	Evli	4. sınıf	Evet	E5

Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların tamamı evli, 4’ü erkek 1’i kadın, 3 öğretmen değerler eğitimi için gönüllü iken 2’si ise gönüllü olmadıklarını belirtmişlerdir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun ilk kısmını kişisel bilgilerden oluşurken ikinci kısmı ise çalışmanın amacına uygun olarak öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarının ve sürdürülebilirliği ile ilgili görüşlerini belirleyecek biçimde tasarlanmış görüşme soruları oluşturmaktadır. Görüşme soruları, araştırmacı tarafından geliştirilmiş açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

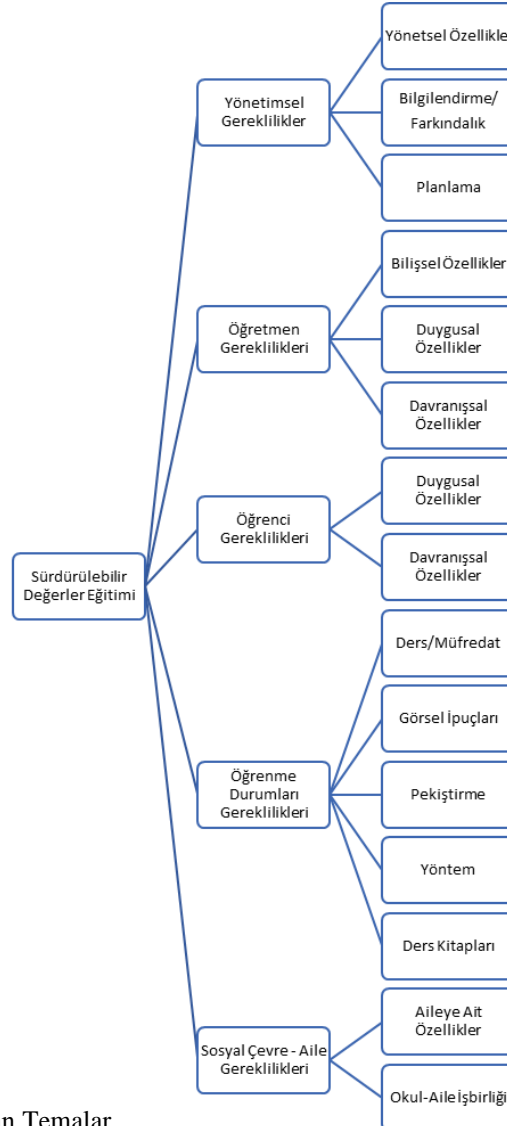

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde öğretmenlerle yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Yüz yüze görüşmelerden önce, öğretmenler ile telefonda görüşülerek uygun oldukları zaman dilimi ve görüşme yapılacak yer kararlaştırılmış, kararlaştırılan zaman dilimlerinde ve yerlerde görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 40 dakika sürmüş olup, görüşmecilerin cevapları not alınarak kayıt altına alınmıştır. Görüşmeyi bitirmeden önce öğretmenlerin görüşme ile ilgili başka görüşlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Görüşmeden ayrılmadan önce öğretmenlere araştırmacının iletişim bilgileri verilmiş ve diledikleri zaman iletişime geçebileceği belirtilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Olgubilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya dönüktür. Bu amaçla içerik analizi yapılır ve olguyu tanımlayabilecek temalar ortaya konulmaya çalışılır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Veri analizinde Bhattacharjee (2012) transkribe edilmiş metinlerin tümü hakkında fikir sahibi olunması için okunması, önemli olan birimlerin tanımlanması, katılımcıların öznel görüşlerine ilişkin değer atfedilmesi, benzer anlam ifade eden anlamlı birimlerin bir araya getirilerek tema belirlenmesi ile “derin yapıyı” tanımlamak ve bağdaştırmak aşamalarından ibaret görmektedir. Howitt (2016) ise analiz sürecinin *görüşme metninin kopyasının yazılması, çözüme yönelik çaba ve tema – alt temaların belirlenmesi* gibi birbiri ile ilişkili üç aşama olarak görür. Bu çalışmada elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu yöntemle göre dökümü çıkarılan veriler düzenlenerek kodlar, kodlardan kategoriler oluşturulmuş, kategorilerden temalar ve en sonunda da bu temalara dayalı olarak bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Yapılan analizlere göre Şekil 1’de gösterildiği gibi 5 tema ortaya çıkmıştır.

Şekil 1. Analiz Sonucu Ortaya Çıkan Temalar

3. BULGULAR

Bulgular başlığı altında öğretmen görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. Değerler Eğitiminin Sürdürülebilirliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değerler eğitiminin sürdürülebilirliği ile ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde, “yönetimsel gereklilikler, öğretmen gereklilikleri, öğrenci gereklilikleri, öğrenme durumları gereklilikleri, Sosyal çevre - aile gereklilikleri” temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu temalar ile kategori ve alt kategoriler verilerek öğretmen görüşleri de doğrudan alıntılanmıştır.

1. Tema : Yönetimsel Gereklilikler

Değerler eğitiminin daha iyi yürütülebilmesi için neler yapılabileceğine ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları “Yönetimsel Gereklilikler” teması altında yer almaktadır. Yönetimsel Gereklilikler teması altında “Ders/müfredat gereklilikleri, yönetsel özellikler, bilgilendirme faaliyetleri, değerler eğitiminin kapsamı” kategorileri yer almaktadır.

Yönetsel özellikler

Değerler eğitiminin sürdürülebilirliği için öğretmenler yönetsel bazı özelliklerin olması gerektiğini düşünmektedirler. Görüş belirten öğretmenlere göre yönetim tarafından “denetim mekanizmasının kurulması, değerler eğitiminin denetlenmesi, örnek sınıfların ödüllendirilmesi, samimi olunması, değerler eğitimi öğretmeni atanması, öğretmene ek ödeme yapılması, öğretmenin ders yükünün azaltılması, değerler eğitiminin önemli görülmesi, değerler eğitiminin ciddiye alınması” değerler eğitiminin sürdürülebilirliğini arttıran faktörler olarak görülmektedir. Bu bağlamdaki bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

“Denetleme için birileri geldiğinde; müfredatın yetiştirilip yetiştirilmediği sorulacak. Kimse DE yapıldı mı yapılmadı mı sormayacak. Okulda DE nasıl diye sormuyor. DE bir kulüp etkinliği olarak değil; daha ciddiye alınmalıdır.” (Ö4)

“Ekstra bir iş değil, adeta diğer dersler gibi önemli bir ders olmalı.” (Ö4)

“Örneğin öğretmene bu işler yüklendiğinde ek mesai verilmelidir. Diğer egzersizlerde olduğu gibi öğretmene belli bir ek ders verilmelidir.” (Ö1)

“Her okula rehber öğretmen atandığı gibi değerler eğitimi öğretmeni de atanmalı. İş daha ciddiye alınmış olur. Ya da değerler eğitimi ile ilgilenen hocanın ders yükü azaltılabilir.” (Ö4)

“her okulda değerler eğitimi ile ilgilenen öğretmenin daha fazla vakit ayırması gerekir. Ders yükleri azaltılabilir.” (Ö4)

“DE ile ilgili bir konu verildiğinde Cuma tören esnasında okul müdürü şu sınıfın şöyle bir uygulaması var demesi panodan daha etkilidir. Öğrencinin motivasyonunu artırır.” (Ö5)

Bilgilendirme/Farkındalık

Öğretmen görüşlerine göre sürdürülebilir bir değerler eğitimi için yönetim aynı zamanda bilgilendirme faaliyetlerine de yer vermelidir. Bu kapsamda “hizmetiçi eğitim kursları düzenlenmesi, uygulamalı seminerler yapılması, velilere rehberlikte bulunması” yönetimin yapması gerekenler olarak belirtilmektedir. Öğretmen görüşleri ise şunlardır:

“Değerler eğitimi konusunda biz öğretmenlere uygulamalı seminerler verilmelidir. Biz de miniklere kendi bildiğimiz şekli ile değil, profesyonelce değerleri aktarabiliriz.” (Ö3)

“Hizmetiçi eğitimler genelde verimli olmuyor, süreyi iyi kullanamıyoruz. DE ile ilgili bir hizmetiçi eğitim verilmeli. MEB yapabilir. Daha ciddiye alınmasına sebep olur. Okul zamanı değil, eylül ayındaki seminer döneminde yapılmalıdır. Bu seminerden sonra bu heyecanla döneme başlanmalıdır. (Ö4)

“Bu durumu biz toplantılarda onlara söylemeliyiz. Okul velilere yönelik konferanslar verebilir. Veli de farkında olmalı. Siz evde biz okulda” sloganı ile hareket emeliyiz. Ancak bu şekilde çocuk için istenen neticeyi alabiliriz.” (Ö4)

Değerler Eğitiminde Planlama

Görüş belirten öğretmenlere göre değerler eğitiminin sürdürülebilirliği için bizzat değerler eğitimi planlaması ile ilgili de önlemler alınması gerektiğini düşünmektedirler. Buna göre yönetim tarafından hazırlanacak olan değerler eğitimi faaliyetleri kapsayıcı olmalı, her zaman hatırlanmalı ve bölgesel olabilmelidir. Öğretmenlerin konuya ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

“Bence değerler eğitimi bölgesel olmalı. Mesela vatanseverlik değerini Çanakkale’de daha iyi verirsiniz. Bölgesel uygulama olsa daha iyi olur.” (Ö3)

“Geçen sene çevre duyarlılığı ile ilgili değer vardı. Çevreyi temizledik. Sadece o aya özgü kaldı. Bu ve benzeri değerlere sadece bir ay değil, her ay ihtiyacımız olduğunu göstermemiz lazım. (Ö4)

“Değer sadece bireysel değil, toplumsal, bilimsel, felsefi çok boyutludur. (Ö2)

“(Değerler eğitiminde) illa aynı düşüncede olmamıza gerek yok. Diğer düşüncelere de açık olmalıyız.” (Ö1)

“İnanç ve din eğitimi de katkı sağlar. Dini kıssalardan hisselerden öğrenci etkilenir. Muhafazakar toplum olduğumuz için. Dinimiz ve din kötü bir şeyi zaten emretmez. Zekat, yetime bakma vardır.” (Ö5)

2. Tema: Öğretmen Gereklilikleri

Öğretmen gereklilikleri, sürdürülebilir bir değerler eğitimi için önemli görülen bir temadır. Bu tema altındaki görüşlere göre öğretmenlere ait çeşitli özellikler, daha sürdürülebilir bir değerler eğitimi sağlayacaktır. Bu tema altında öğretmenlere ait “bilişsel nitelikler, duygusal özellikler, davranışsal nitelikler” yer almaktadır.

Bilişsel Özellikler

Sınıf öğretmenlerinde göre değerler eğitimi faaliyetlerini yürütecek öğretmenlerin “bilinçli olması, değer ne olduğunu bilmesi” gerekmektedir. Doğrudan bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Öğretmenler odasına girip soralım. Değerin ne olduğunu bilen öğretmen var mı? Kavramsal olarak bahsederiz. Değeri tanımlayacak öğretmen sayısı çok az.” (Ö2)

“Biz öğretmen olarak değerler eğitimi konusunda çok tecrübeli değiliz. Kavramlardan haberdarız ancak nasıl sorusunun cevabını bilmiyoruz. (Ö3)

Duygusal Özellikler

Görüşme yapılan öğretmenlere göre, değerler eğitiminde öğretmenlerin sahip olması gereken bir takım duygusal özellikler olmalıdır. Bu görüşlere göre öğretmenler değerler eğitimini kalben hissetmeli, içselleştirmeli ve dert edinmelidir. Ayrıca içsel değerlere sahip olmalı, samimiyet, gönüllülük ve içtenlikle, değerleri kabullenmeli, bireysel farklılıkları dikkate alarak daha iyi bir değerler eğitimi için sorumluluk almalıdır. Son olarak değerler eğitiminde kimseyi suçlamaya girmemelidir. Öğretmenlerin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Değer aktarırken dikkat etmemiz gereken şey, her öğrencinin zeka seviyesinin, hislerinin, farklı olduğunun farkına varmamız lazım. Her öğrencinin farklı bir alem olduğunun farkına varmamız lazım.” (Ö2)

“Kalben hissedilmelidir.” (Ö3)

“Öğretmen öğrenci birbirini suçlamamalı. DE’ye bir ders kadar değer vermeliyiz.” (Ö4)

“DE katkı sunacak öğretmen içten, samimi ve gönüllü olmalı. İçten hareket etme olmalı. Bir şeyler verme peşinde kolektif bir anlayış sergilenmeli.” (Ö5)

“Bununla alakalı olarak okulda öğretmen pazartesi istiklal marşı töreninden cuma gününe kadar öğrenci ile birlikte olmalı. Törende nasıl davranmalıyım sorusunu kendisine sorarak başlamalıdır. Sınıfta, koridorda, evde okulda benim sorumluluklarım nelerdir demelidir.” (Ö4)

“MEB, idare istiyor diye değil. Biz insanız hayattan lezzet almamız lazım. Bunun için bu etkinlikleri yapmış olmamız lazım.” (Ö4)

Davranışsal Özellikler

Sürdürülebilir bir değerler eğitimi için, bilgi ve duyu boyutunda bazı özellikler kadar davranışa da dönüşmesi gereken özellikler de olmalıdır. Öğretmen görüşlerine göre tüm (branş) öğretmenleri de değerler eğitimine katılmalı, işbirliği (kollektif çaba) gösterilmeli, öğretmenler değerleri yaşamalı, yaşatmalı, derslerde değerleri ifade etmeli, izah etmeli, kendini geliştirmeli, ve çerçeve programı kendi sınıfına göre uyarlamalıdır. Ayrıca öğrenci koçluğu uygulamasıyla öğrencileri ile vakit geçirmeli, öğrencinin hayatına girmeli, öğrenciyle her yönüyle ilgilenmeli, tüm sınıflara ulaşabilmeli, herkese ve yaşa göre sorumluluk vermelidir. Öğretmen değerler eğitiminde rehber olmalı ve öğrencileri olumlu yönde yönlendirmeli, öğrencinin zihnini açmalı, takviye edici ve rol model olmalıdır. Bu konudaki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“önce değerleri kendi değeri olarak kabul etmeli, hayatında yaşamalıdır. (Örneğin) önce sevmeli, sonra sevgiyi anlatmalıdır.” (Ö3)

“Öğretmen kendisini geliştirmeli. Geliştirmezse rolü de olmaz modeli de.” (Ö2)

“Genelde öğretmenler haftanın bir gününün boş olmasını isterler. DE için dertlenen öğretmenin şu gün bana ders yazmayın. O gün okula gelerek DE için okula gelmek istiyorum. İmkânlar nispetinde tüm sınıflara girip anlatmalı. Vakit ayırmalı, zaman harcamalı. Sadece aralarda değil.” (Ö4)

“Öğretmen (değerleri) yaşamalı ve yaşatmalıdır. Hatta gerekirse öğretmen izah etmelidir.” (Ö4)

“Öğretmen rol model olmalıdır. Kendinde gösteremediğini, sunamadığını ne kadar aktarabiliriz.” (Ö2)

“Ben öğrencilerime “benim davranışlarıma bakın ben yapıyor muyum?” diyebilmeliyim. Rol model olmalıyım.” (Ö3)

“Zihin panosuna yerleşmedikten sonra sınıf panosuna yerleşmesi işe yaramaz. Pano sınırlandırıcı bir şey. Çocuk bizim gösterdiğimiz ile yetinmeyen olmalıdır. İleriyi görmelidir.” (Ö2)

“Sınıfta her kesin bir görevi var. Müstahdemler, benim sınıfımın diğer sınıflardan çok farklı olduğunu söylüyorlar. Bazı meslektaşlarım, bizi öğrenciler çok küçük yapıyorlar diyorlar. Halbuki küçükken yapmayanlar, ileride yapmakta daha çok zorlanıyorlar. Masa düzeltme tahta temizleme gibi görevler veriyorum. Bu görevler benim defterimde yazılı. Öyle olursa sınıf topyekûn işin içine girmiş oluyor”. (Ö4)

“her okulda değerler eğitimi ile ilgilenen öğretmenin daha fazla vakit ayırması gerekir.” (Ö4)

“Ama bu müfredat çerçeve programı olmalı. Onun haricinde her şeyi okulda öğretmenler hazırlamalı. Kendileri sınıflarında uygulamalıdır.” (Ö4)

3. Tema: Öğrenci Gereklilikleri

Değerler eğitiminin sürdürülebilirliği açısından diğer bir önemli kategori de “öğrenci gereklilikleri” ile ilgilidir. Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin “duyuşsal özellikleri ve davranışsal özellikleri” de değerler eğitiminin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Duyuşsal Özellikler

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre duyuşsal özellikler kategorisi altında öğrenciler “değerleri içselleştirmeli, değerler eğitimini önemli görmeli, Merak duygusuna sahip olmalıdır.” Öğretmenlerin bu kategori ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Merakın arkasından sürüklenmelidir. Öğrencinin merak duygusunu desteklemeliyiz.” (Ö2)

“Öğrenci bir ders olarak DE’yi görmemeli. Bir yaşam tarzı olarak algılamalıdır.” (Ö4)

“Aktivite bittikten sonra görsel varsa sergiliyoruz. Örneğin sorumluluk sertifikalarını astık. Böylece öğrenci daha da içselleştiriyor.” (Ö3)

Davranışsal Özellikler

Öğrencilerin “davranışsal özellikler” kategorisi altında “aktif görev alması, yaşayarak öğrenmesi, aktif olmalı, sosyal bağlamda kendini ifade etmesi, ileriye görmesi” de değerler eğitiminin sürdürülebilirliği açısından önemli görülmektedir. Öğretmenlerin bu konudaki doğrudan alıntıları ise şu şekildedir:

“Öğrenci yaşayarak değerleri öğrenmelidir. Örneğin kantinde sıra beklerken, sabır, bir şeyler paylaşırken paylaşma, sevgi saygı gibi değerleri öğrenmektedir.” (Ö1)

“Arkadaşları ile iletişime geçerek bu konuda arkadaşları ve sosyal toplum içindeki önemini kendi dile ile ifadeleri edecek. Örnekler verebilir. Örnek hikayeler anlatabilir.” (Ö5)

4. Tema: Öğrenme Durumları Gereklilikleri

Değerler eğitiminin sürdürülebilirliği için önemli olan bir diğer tema da “öğrenme durumları” ile ilgilidir. Öğrenme durumlarının kapsamında “ders müfredat durumları, ders kitapları, ipucu, pekiştirme ve materyal/yöntem” kategorilerinde alınacak önlemler, değerler eğitimi daha sürdürülebilir kılacaktır.

Ders/Müfredat

Ders/müfredat kategorisinde yer alan değerler eğitiminin “ayrı bir ders olması, uygulamalı olması, değerlerin tüm derslere dağılması, hayat bilgisinin önemsenmesi, tüm derslerle bütünleşmesi ve müfredatın çerçeve olması” değerler eğitiminin sürdürülebilirliğini sağlayacak öğretmen görüşleridir. Bu konudaki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Değerler eğitimi ayrı bir ders de olabilir. Serbest etkinlikler dersinin yerine değerler olabilir. (Ö1)

“Hayat Bilgisi dersi, başlı başına değerler eğitimi dersidir.” (Ö1)

Öğrenci yaşayarak değerleri öğrenmelidir. Örneğin kantinde sıra beklerken, sabır, bir şeyler paylaşırken paylaşma, sevgi saygı gibi değerleri öğrenmektedir. (Ö1)

“Ayrıyeten de bir ders olmalı.” (Ö3)

Görsel İpuçları

Görsel ipuçları öğrenme durumları içinde değerler eğitiminin devamlılığı için öğretmenler tarafından önemli görülmektedir. Bu kategori altında yer alan öğretmen görüşlerine göre “hikaye/resim sergilenmesi, sınıflarda değerler eğitimi panosunun olması, çalışmaların sergilenmeli, sınıfta değerler eğitimi köşesinin olması, görsel materyallerin olması, materyalin görünür kılınması” sürdürülebilir değerler eğitimi sağlamada önemli faktörler olarak görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri ise şöyledir:

Her sınıfta şeref köşesi, mevsim şeridi gibi değerler eğitimi köşesi de olmalıdır. (Ö4)

Öncelikle sınıf ortamında görsel, işitsel bir takım cihaz ya da materyallerin olması lazım. Örneğin yardımlaşma yıl sonu olarak aktardığım zaman kalıcı olması. Hikaye film olarak öğrenciye izlettirdiğimiz zaman öğrencinin dünyasında pozitif etki yapacak ve burada alacağı mesaj çocuk açısından daha verimli olur. (Ö5)

“Sınıf panolarını aktif olarak kullanmaya çalışmalıyız. Göze hitap ettiği için aktivite oluyor.” (Ö3)

“Panoda değerler ile ilgili hikayeler; resim sergilenebilir. Tiyatro oynanabilir. Yazı vb asılabilir. Okul koridorlarındaki değerler eğitimi panosu sınıflarda da olmalıdır.” (Ö1)

Pekiştirme

Öğrencilerin öğrenme-öğretme süreçlerinde, sürecin ya da ürünlerin “pekiştirilmesi” daha etkili değerler eğitimi için önemli görülen öğretmen görüşleri arasında yer almaktadır. Görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerine göre “öğrencilerin ödüllendirilmesi, iyilik yarışmalarının düzenlenmesi, dönütlerle değerler eğitimi” pekiştirme adına yapılabilecekler olarak belirtilmektedir. Öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

“O hafta içinde insanlara nasıl bir faydanız oldu diye “İyilik yarışması” yapıyorduk. Öğretmenler de jüri üyesi oluyordu. Bunu değerli görüyorum. Öğrenciye dokunuyordu. Kazanan öğrencinin resmini çekerek panoya yerleştiriyorduk. Hediye veriyorduk. Öğrenci hafta boyunca nasıl bir iyilik yapabilirim diye düşünmekteydi. Şimdi ise öğrencilerden şikayete gelenler bana şikayette bulunma; yaptığın beş iyiliği anlat sana ödül vereceğim diyorum.” (Ö4)

“Öğretmen her ders zaten değerleri işlemekte. Yere çöp atan bir öğrenciyi her an zaten uyarıyoruz.” (Ö1)

“Örneğin sorumluluk değeri ile ilgili olarak yumurta boyama etkinliği yaptık. Aile iletişime geçerek bir hafta boyunca kırılmamasını sağlamalarını istedik. Pamuğa saran öğrenciler oldu, karton kutuya koyan

öğrenciler oldu. Biz bu durumları aileden haber aldık. Aile ile sürekli iletişim kurduk. Sonunda da öğrencilere sorumluluk sertifikası verdik. (Ö3)

Yöntem

Yöntem kategorisi altında belirtilen “tiyatro etkinliklerinin yapılması, teknolojiden yararlanılması, aktif yöntemler kullanılması”, sürdürülebilir değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri olup bu kategori altındaki bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Tiyatro oynanabilir. (Ö1)

“Hikaye film olarak öğrenciye izlettirdiğimiz zaman öğrencinin dünyasında pozitif etki yapacak ve burada alacağı mesaj çocuk açısından daha verimli olur. Araç, gereç, materyal (sağlama) açısından öğretmene de çok şey düşüyor. Sevgi ,saygı, yardımlaşma ile ilgili kısa bir tiyatro, dramatizasyon veya oyun oynatılabilir.” (Ö5)

“Hepsinin göreceği bir alanda slaytlar hazırlamalı. Bilgisayar olanaklarını kullanmalı. (Ö2)

Ders Kitabı

Öğrenciler için önemli bir ders aracı olan ders kitapları da sürdürülebilir bir değerler eğitimi için önemli görülmektedir. Bu bağlamda, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine göre ders kitaplarında “metin sonlarında değerlere ilişkin ana fikir olması, işlevsel içerik olması, görselleştirmenin artırılması” sürdürülebilir değerler eğitimi açısından önemli bir araç olarak belirtilmektedir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri:

Değerler derslerin içeriğinde zaten mevcut. Matematik, ingilizce, hayat bilgisi fen bilgisi derslerinde var, serpiştirilmiş. (Ö1)

“(Ders kitapları) Yeterli görmüyorum. İlk okul için konular fazla. Başlıklar fazla ama konular basit kalıyor. Diğer metne hızlı geçiyor. Türkçe ek kaynak kullanıyorum. Ek kaynaktan içerik çok daha dolu. Metnin sonunda ders alınması gereken değer, ana fikir cümlesi belirtiliyor. Türkçe kitapları vatanseverlik değeri, ile ilgili yeterli ama diğer değerler için değil. Her bir metnin bir amacı olmalıdır. (Ö4)

“Ders kitapları değerler eğitiminde daha fazla yer vermelidir. Daha açık, öğrencinin anlayabileceği, uygulamalı etkinliklere yer vermelidir. Görsel olarak da daha çok değer vermelidir (aktarmalıdır). İlkokul düzeyine hitap etmelidir. Görselleştirmeler olmalı.” (Ö3)

5. Tema: Sosyal Çevre – Aile

“Sosyal Çevre ve Aile” teması, öğretmen görüşlerinin kümelendiği diğer bir temadır. Bu tema altındaki öğretmen görüşleri, sürdürülebilir değerler eğitimi için “aile sorumluluğu” ve “okul-aile işbirliği” kategorileri yer almaktadır.

Aileye Ait Özellikler

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre “velinin örnek olması, velinin merak uyandırıcı olması, asıl değer aktarıcısının veliler olması, değer içselleştirme aracı olması, velinin rol model olması, velinin değeri içselleştirmesi, aile değer aktarımında ilk yer olması, aile değerlerinin okulda yansıyor olması ve evde de uygulama olması” daha verimli bir değerler eğitimi ortaya çıkaracaktır. Bu kapsamdaki öğretmen görüşleri:

Veli, kalıcılığı sağlamak için çocuğunun merakını uyandırmalı. (Ö2)

“öğretmenin okulda verdiği değerler eğitimi takip etmeli. Asıl değeri oturtacak kişi odur. Veli öğrencisi ile daha fazla vakit geçiriyor. Değerler eğitimin şekilden davranışa geçmesi için veli devreye girmeli. Öğrenci, veli aracılığıyla değeri içselleştirmeli.” (Ö3)

“Öğrenci her ne kadar bizleri rol model alıyorsa da aileyi de rol model alıyor. Bu değerleri veliler de içselleştirmeli. (Ö4)

“DE ‘de topun ailede olduğuna inanıyorum. Eğitimin ilk çıkış yeri aile. Fidana benzetiyorum. Öğretmen fidana bakmakla, ilaçlamakla meyvesini güzelce alacak. Aile hassas olmalı. Örneğin yerde ekmek gören çocuk, yerden ekmeği kaldırıyor, duvar üstüne koyuyor. Bazıları da yerdeki simidi top gibi sürüyor. Ailenin verdiği eğitimidir.” (Ö5)

Okul – Aile İşbirliği

Öğretmen görüşlerine göre “Watsapp gruplarının kurulması, aile ziyaretlerinin yapılması, aile ile sıkı iletişimin sağlanması, veliyi işin içine katacak ödevlerin verilmesi/olması” okul - aile işbirliğini sağlayarak değerler eğitiminde sürdürülebilirliğini sağlayabilir. Bu konudaki öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Veli öğrenci ile etkileşime geçerek öğrenciye yönelik yapılacak olan DE çalışmasında konuya dahil olması. Öğretmen ödev verdiğinde veliyi de işin içine katacak. (Ö5)

“Okul velilere yönelik konferanslar verebilir. Veli de farkında olmalı. Siz evde biz okulda” sloganı ile hareket emeliyiz. Ancak bu şekilde çocuk için istenen neticeyi alabiliriz. Bir masa en az üç ayak ile ayakta durabilir. Bir ayağı veli, öğretmen ve öğrencidir. Diğer konularda olduğu gibi DE’de de veli ile iletişim halinde olmalıyız. (Ö4)

“Öğretmenin dikkat etmesi gereken ikinci husus ise aile ile işbirliği yapılmalıdır. Aile iletişim halindeyim. Watsapp grupları var. Ayın etkinliğini orda veliler ile paylaşıyorum.” (Ö5)

“Örneğin saygı değerini işlerken o ayın değerinde gerektiği ailelere ziyarette bulunmalıyız.” (Ö3)

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, değerler eğitiminde sürdürülebilirliğe ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiş, verilen cevaplar beş tema altında değerlendirilmiştir.

Yönetmelik özellikler teması altında, yönetmelik özellikler, ders/müfredat gereklilikleri, bilgilendirme faaliyetleri ve değerler eğitiminin kapsamı kategorileri oluşturulmuştur. Sınıf öğretmenlerine göre, sürdürülebilir bir değerler eğitimi için yönetim kadrosunun samimi olması ve değerler eğitimi faaliyetlerini ciddiye alınması; alacakları kararlarla denetim mekanizması oluşturularak değerler eğitiminin denetlenmesi sağlanabilir. Ayrıca değerler eğitimi faaliyetlerinde iyi ve güzel örnekler sergileyen sınıflar ödüllendirilebilir, öğretmenlerin değerler eğitimine daha fazla zaman ayırabilmeleri için yükleri hafifletilebilir, değerler eğitimi için ek ücret ödenebileceğini ya da okullara sadece değerler eğitimi ile ilgilenecek öğretmenlerin atanmasının da etkili olabileceğini düşünmektedirler. Yönetim aynı zamanda öğretmenlere yönelik uygulamalı, etkili seminerler ya da hizmetiçi eğitimler düzenleyerek, velilere yönelik ise toplantılarla rehberlikte bulunarak değerler eğitimi ile ilgili farkındalık oluşturabilir. Değerler eğitimi faaliyetlerinin kapsamının geniş tutulması, değerlerin bütüncül bir bakış açısı ile her zaman hatırlanması ve uygulamaya dönüştürülmesi ve son olarak bölgesel bazda değerlerin uygulanması da değerler eğitiminin sürdürülebilirliği için yöneticilerin dikkat edebilecekleri hususlar olarak belirtilmektedir.

Birinci tema altında elde edilen sonuçlar literatürde benzer çalışma sonuçları ile değerlendirilmiştir. Öğretmenlere yönelik değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitim ya da seminerler verilmesi bulgusuna, Ergin ve Karataş (2016), Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Balcı ve Yanpar Yelken’in (2013) çalışma bulgularında da benzer sonuçlar yer almaktadır. Yine Tokdemir’in (2007) çalışmasında tarih öğretmenlerinin değer eğitimiyle ilgili hem kavramsal hem de uygulamaya yönelik problemleri olduğunu belirtmeleri de hizmetiçi eğitimde talep edilen konularla örtüşmektedir. Yönetimin ailelere yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesine yönelik bulgu, Ünlü ve Kaşkaya (2018), Koç (2016), Ergin ve Karatas (2016), Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Gülay Ogelman ve Sarıkaya’nın (2015) çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Yönetim kadrosunun samimi olması ve değerler eğitimi faaliyetlerini ciddiye almaları bulgusunu destekler mahiyette Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) öğretmenlerin değerler eğitimi konularında yeteri kadar destek bulamamaları bulgusuna ulaşmışlardır.

Görüşme yapılan sınıf öğretmenlerine göre sürdürülebilir değerler eğitimi için bazı öğretmen gereklilikleri bulunmalıdır. Bunun sağlanması için de öğretmen değerler eğitimi konusunda bilinçli olmalı ve değerlerin ne olduğunu bilmesi gibi bilişsel özellikler; değerleri içselleştirme, kabullenmesi, kimseyi suçlamadan etkinliklerini sürdürebilmesi, samimi olması, gönüllülüğü, içtenliği esas alması, sorumluluk alma gibi duygusal özellikler de sergilemelidir. Öğretmenin yapması gerekenler elbette sadece bilişsel ve duygusal özelliklerle sınırlı değildir. Bütün bu sayılanlarla beraber aynı zamanda öğretmenin bazı davranışsal özellikler de sergilemesi gerekmektedir. Buna göre değerler eğitimi sadece bir öğretmen tarafından değil tüm branş öğretmenleri tarafından uygulanmalı, tüm öğretmenler arasında öğrencilerin değerleri kazanabilmeleri için işbirliği yapılmalıdır. Değer kazandırmada öğretmenler değeri telkin etmeli ve öğrencilere gerekli izahatı (açıklamaları) yapmalıdır. Öğretmen, her konuda olduğu gibi değerler eğitiminde de kendini geliştirmeli, değerler eğitimi ile ilgili il milli eğitim müdürlükleri tarafından hazırlanan çerçeve programları kendi

sınıflarına uyarlamalıdır. Bütün bunlar için öğretmen vakit ayırmalı, değerleri kendi hayatında yaşamalı ve öğrenci için rol model olmalıdır. Ayrıca öğretmen, öğrencilerinin değerleri kazanmaları için rehberlikte bulunmalı ve olumlu yönlendirmeler yapmalı, öğrencilerin zihnini açmalı, öğrencilerini değerler eğitiminde takviye edici olmalı, öğrenciye değerleri yaşatmalı, bütün bunlar için öğrencileri ile yakından vakit geçirmeli, her yönüyle öğrenciyle ilgilenmeli ve öğrencinin hayatına girmelidir. Öğretmen bunları yaparken tüm sınıfa ulaşabilmeli, herkese yaşına göre sorumluluk vermelidir. Öğrenci koçluğu ise öğrencilerle yakından zaman geçirme ve değer kazandırma için bir araç olarak görülebilir ve öğrenciyle her yönüyle ilgilenmelidir.

İkinci tema olan öğretmen gereklilikleri temasından elde edilen bulgular incelendiğinde bazı bulguların literatürde desteklendiği görülmektedir. Öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda bilinçli olmaları ve değerlerin ne olduğunu bilmesi gibi bilişsel özellikler bulgusuna ulaşılmışken Bayırlı, Doruk ve Tüfekçi'nin (2020) çalışmasında bazı öğretmenlerin, değerlerin teorik olarak bilindiğini fakat pratikte buna uygun davranılmadığından değerler eğitiminin etkili yapılamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Genç, Tutkun ve Çoruk'un (2015) çalışmasına göre öğretmenler okullarda değerler eğitiminin bilgi boyutunun önemsendikleri Balcı ve Yanpar Yelken'in (2013) çalışmasında ise öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yeterli olarak değerlendirildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ancak Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten'in (2014) araştırma bulgusuna göre öğretmenlerin programda yer alan değerler eğitimi hakkında yeterli bilgilerinin olmaması olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) ve Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten'in (2014) araştırmalarına göre değerlerin öğretmenler tarafından önemsenmemesini problem olarak algılamaktadırlar.

Öğretmenlerin değerler eğitimi için vakit ayırmaları, sürdürülebilir değerler eğitimi için bir öğretmen gerekliliği olarak belirtilmiştir. Yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten'in (2014) çalışmasına göre programların yoğun olmasından dolayı değerler eğitimine yeterince zaman ayrılamaması ya da Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli'nin (2014) çalışmasına göre öğretmenlerin yoğun iş yükü değerler eğitimi olumsuz etkilemektedir. Genç, Tutkun ve Çoruk (2015) değerler eğitimi noktasında okullarda "zaman" sorunu yaşandığı; değerler eğitimine yeteri kadar zaman ayrılabilmesi için planlama yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin rol model olmalarıyla değerler eğitimine katkı sağlaması gerektiği görüşüne paralel olarak Akbaş (2009), Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Balcı ve Yanpar Yelken'in (2013), Celikkaya ve Filoğlu (2014), Özmen, Er ve Gürgil (2012), Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten'in (2014) bulgusuna göre öğretmenler öğretmenlerin öğrencilere yeterince model olmaması değerler eğitimini olumsuz etkilemektedir. Can Aran ve Demirel'e (2013) göre öğretmenler öğrencilerin olumlu değerlere sahip insanları model almalarını sağladıklarını belirtmişlerdir.

Üçüncü tema olarak öğrencilere yönelik gereklilikler yer almaktadır. Bu tema altında öğrencilerin, öğretmenlerinin yol göstericiliği ile yetinmeden ileriye görmesi gibi bilişsel özellikler ilk kategori olarak yer almaktadır. Görüşme yapılan sınıf öğretmenlerine göre öğrencilerin duyuşsal özellikleri bağlamında değerleri içselleştirmeleri, değerler eğitimini önemli görmeleri ve merak duygusuna sahip olmaları değerler eğitiminin sürdürülebilirliği önemli görülen duyuşsal özelliklerdir. Elbette ki duyuşsal özelliklere ek olarak öğrencinin değerler eğitimi faaliyetlerinde aktif görev almaları, yaparak – yaşayarak öğrenmeleri, sosyal ortamlarda kendilerini ifade edebilmeleri de davranışa dönük gereklilikler olarak belirtilmektedir. Benzer bir bulgu olarak Bayırlı, Doruk, Tüfekçi'nin (2020) araştırma bulgularına göre öğrencilerin etkinliklere aktif katılımı, öğretmenlerin görüşlerindeki ortak nokta olarak ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen görüşlerine göre sürdürülebilir değerler eğitimi için öğrenme durumları da dikkate alınması gerekmektedir. Bu temanın altındaki ilk kategori ders/müfredat durumları ile ilgilidir. Bu bağlamda öğretmenler, değerler eğitimi için ayrı bir ders olması, değerler eğitiminin uygulamalı olması, değerlerin tüm derslere dağılması, hayat bilgisinin önemsenmesi, tüm derslerle bütünleşmesi ve müfredatın çerçeve olmasını, bu çerçeve programa bağlı olarak öğretmenlerin gerekli düzenlemeleri yapmaları gerektiği belirtilmiştir. Görsel ipuçları da etkili değerler eğitimi için önemli görülen bir kategoriyi temsil etmektedir. Görüş belirten sınıf öğretmenlerinin cevaplarına göre sınıf ortamında daha etkili ve sürdürülebilir değerler eğitimi için öğrencilere ait değerler ile ilgili hikaye ve resimlerin sergilenmesi ya da görsel materyallerin kullanılması değerler eğitimi etkinliklerini görünür kılacaktır. Bunun için de sınıf panoları kullanılabileceği gibi sınıfta değerler eğitimi köşesi ya da diğer panolara ek olarak değerler eğitimi panoları da tahsis edilebilir. Öğrenme durumları teması altında yer alan pekiştirme kategorisi, öğretmen görüşlerine göre

değerler eğitiminin sürdürülebilirliğini sağlayacak görüşler içermektedir. Bu bağlamdaki öğretmen görüşlerine göre öğrenci çabalarının ödüllendirilmesi, öğrenciler arasında iyilik yarışmalarının yapılması ve değerler eğitiminde dönütlerin kullanılması da değerlerin kazanılması için kullanılabilir. Öğretmen görüşlerine göre sınıf ortamında tiyatro etkinliklerine de yer verilmesi, teknolojinin kullanılması ve aktif öğretim yöntemlerinin kullanılması sürdürülebilir değerler eğitimi için önemli görülen yöntem kategorisi altında yer almaktadır.

Öğrenme durumları temasında ulaşılan sonuçlar, benzer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Buna göre değerler eğitiminin ayrı bir ders olması gerektiği bulgusu Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten (2014), Ergin ve Karataş'ın (2016) çalışma bulgularında da yer almaktadır. Balcı ve Yanpar Yelken'in (2013) çalışmasına göre öğretmenler, sınıf ortamlarının değerleri yaşatacak şekilde düzenlenmesi görüşüne yüksek oranda katılmaktadırlar. Karamustaoğlu ve Amanat (2017), Uzun ve Köse (2017), Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem (2013), Akbaş (2009), Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Kuzu ve Demirel, (2018), Yalar ve Yanpar Yelken'in (2011) çalışmalarında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmalara katılan öğretmenlerin değerler eğitimi verirken canlandırma, görsel çalışmalar, drama yöntemleri kullandıkları, öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının iyi örnek olabilecek davranışlarını sınıf panosuna asarak sınıfla paylaştıkları, görsel ve işitsel yeterliğe sahip materyalleri kullandıkları görülmektedir.

Öğrenme – öğretme süreçlerinde en önemli araçlardan olan ders kitapları, öğrenme durumları teması altında yer alan bir kategoridir. Daha etkili bir değerler eğitimi için ders kitaplarında yer alan metinlerin sonunda değerleri ifade edecek ana fikir cümlelerinin eklenmesi, kitap içeriklerinin daha işlevsel olması, sınıf düzeyleri dikkate alınarak daha fazla görselleştirmelere yer verilmesi gerekmektedir. Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) kitaplarda bilgi eksikliği olduğunu; Baş, Taşkiran ve Bulut'un (2016) çalışmasına göre ilkökul ders kitaplarında değerler eğitimi ile ilgili yeterli düzeyde etkinlikler bulunduğu görüşüne orta düzeyde katılmakta iken Koç'un (2016) çalışmasına göre ise ders kitaplarında değerler eğitimi konusunda bilgiler ve etkinliklerin yeteri yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci tema olan sosyal çevre ve aile, öğretmen görüşleri bağlamında önemli görülen son temadır. Bu tema altındaki görüşler aile sorumluluğu ve okul-aile işbirliği olmak üzere iki kategori altında yer almaktadır. Aile sorumluluğu kategorisi altında yer alan öğretmen görüşlerine göre değerler eğitiminde ailelere de bazı sorumluluklar düşmektedir. Bu kapsamda veliler çocukları için örnek ve rol model olmalı, çocuklarının değerleri kazanmaları için meraklarını uyandırmalı; asıl değer aktarıcısı olduklarının ve ailede kazanılan değerlerin okulda yansıdığı, değerlerin ilk olarak ailede kazandırıldığı bilincinde olmaları ile birlikte ailede değerler eğitimi uygulamalarına da yer vermelidirler. Son olarak okul ve aile arasında iş birliği olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda öğretmenler tarafından velilerle Whatsapp gruplarının oluşturulması, aile ziyaretlerinin yapılması, aile ile daha sıkı iletişimler sağlanması, öğretmenler tarafından verilecek ödevlere ya da etkinliklere velilerin de dahil edilmesi okul – aile işbirliğini güçlendirerek daha iyi bir değerler eğitimine katkı sağlayacaktır.

Ailenin, değerlerin ilk olarak ailede kazandırıldığı bilincinde olmaları gerektiği bulgusu benzer çalışma sonuçları ile incelendiğinde benzer sonuçların öğretmenler tarafından dile getirildiği görülmektedir. Örneğin Koç'un (2016) çalışmasına göre öğretmenlerin tamamına yakını çocukların değerler eğitimi ilk olarak aile ortamında aldıklarını belirtirken ailelerin çocuklara öğretecekleri değerler konusunda bilgi sahibi oldukları önermesine ise çok az katıldıkları görülmektedir. Ünlü ve Kaşkaya'nın (2018) çalışmasına göre ise öğretmenler değerlerin aile tarafından aşılandığı ve pekiştirildiği görüşünü belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenleri, değerler eğitimine ailede de yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), Kuzu ve Demirel (2018), Uzun ve Köse'nin (2017) bulgularına göre ise öğretmenler daha etkili bir değerler eğitimi aileye katılım etkinlikleri, bülten, broşür ya da ödevler göndererek veliler değerler eğitimine dahil edilebilir ve bunun da değerler eğitimine olumlu katkı sağlayacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın bulguları arasında yer alan değerler eğitiminde okul – aile işbirliği bulgusu literatürdeki çok çalışmalarla değerlendirildiğinde, çalışmalardan benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir. Nitekim Lickona (2004) aileyi, bir çocuğun karakteri üzerindeki ilk ve en önemli etken, okulu ise evde öğretilen olumlu karakter değerlerini (iş etiği, saygı, sorumluluk, dürüstlük vb.) pekiştiren bir kurum olması hasebiyle önemli görmektedir. Böylelikle iki biçimlendirici sosyal kurum olan okul ve aile, iki kurum birlikte çalışarak, ahlaki insanları yetiştirmek ve ulusun ahlaki yaşamını yükseltmek için gerçek güce

sahiptir (Lickona, 2009). Yaşaroğlu'na göre ise (2016) çocuklar öncelikle değerleri, iyi özellikleri evde edinir, yani karakter ya da değerler eğitimi evde başlar ve ebeveynler de aynı zamanda çocukların ilk öğretmenleridir. Evde başlayan değerler eğitimi okulda devam eder.

Okul – aile işbirliği ile ilgili çalışmalara bakıldığında ise Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem'in (2013) çalışmasına göre öğretmenler değerler eğitimi ile ilgili her aşamada velilerle yardımlaşmalarını belirtmişlerdir. Karamustaoğlu ve Amanat'ın (2017) bulgularına göre öğretmenler kendilerini değerler eğitimi sürecinde ailelerle işbirliği yapmada başarılı bulduklarını belirtmişlerdir. Benzer bulgular Yalar ve Yanpar Yelken (2011), Balcı ve Yanpar Yelken (2013), Çengelci, Hancı ve Durmuş (2013), Erkuş ve Yazar (2013), Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem'in (2013) araştırma bulgularında da rastlanmaktadır. Diğer yandan öğretmen görüşlerine göre değerler eğitiminde okul – aile işbirliğini olumsuz etkileyen durumlarla da karşılaşmaktadır. Okulda verilen değerlerin aile ve çevre tarafından pekiştirilmemesi, (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013; Kurtulmuş, Gündaş ve Tösten, 2014); okulda verilen değerlerin evde tersinin öğretilmesi ya da ailelerin destek vermemesi (Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014).

Kaynakça

Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 40414.

Bailey, K. D. (1994). *Methods of social research* (4th Edition). The Free Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>

Balcı, F. A., & Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 14(1), 195-213.

Baş, K., Taşkıran, C., & Bulut, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6), 75–84.

Bayırlı, H., Doruk, O., & Tüfekci, A. (2020). Teachers' views on values education: Case of Afyonkarahisar province. *Journal of Qualitative Research in Education*, 8(3), 1–30. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.3s.5m>

Berkant, H. G., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 427-440.

Bhattacharjee, A. (2012). Social science research: Principles, methods, and practices. İçinde *Pure and Applied Chemistry*. <https://doi.org/10.1351/pac198961091657>

Brady, L. (2011). Teacher values and relationship: Factors in values education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(2). <https://doi.org/10.14221/ajte.2011v36n2.5>

Brown, G. T. (2006). Integrating teachers' conceptions: Assesment, teaching, learning, curriculum and efficacy. M. B. Klein içinde, *New Teaching and Teacher Issues* (s. 1-49). New York: Nova Science Publishers.

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. (4th Editio). Oxford University Press Inc.

Can Aran, Ö., & Demirel, Ö., (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 151-168.

Carr, D. (2010). Character in teaching. *British Journal of Educational Studies*, 55(4), 369–389. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8527.2007.00386.x>

Çengelci, T., Hancı, B., & Durmuş, Ç. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.

Çelikkaya, T., & Filoğlu, S. (2014). Attitudes of Social Studies Teachers toward Value and Values Education. *Educational sciences: Theory and practice*, 14(4), 1551-1556.

Çelikkaya, T., Filoğlu, S., & Öktem, N. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler tarafından uygulanma düzeyleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 121-147.

- Ergin, E., & Karatas, S. (2016). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: Bir durum çalışması. *Journal of Educational Science*, 2(2), 33-45.
- Erkuş, S., & Yazar, T. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 196-211.
- Fraenkel, J. R. (1968). *Teaching strategies for value education in social studies: A theoretical position*. San Francisco State College: California
- Genç, S. Z., Tutkun, T., & Çoruk, A. (2015). Değer ve eğitimi sorunsalı: Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre durum tespiti. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 374-397.
- Gülây Ogelman, H , Sarıkaya, H . (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: denizli ili örneği . *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , (29) , 81-100
- Howitt, D. (2016). *Introduction to qualitative methods in psychology* (3th edition). Pearson.
- Karamustaoğlu, S., & Amanat, G. (2017). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-15.
- Koç, S. (2016). Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 377-396.
- Kurtulmuş, M., Gündaş, A., & Tösten, R. (2014). İlköğretim 1. kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27), 281-305.
- Kuzu, K., & Demirel, M. (2018). A case study comparing in-class practices about values education of preschool teachers. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 811–835. <https://doi.org/10.19171/uefad.505660>
- Lickona, T. (1991). *Educating for character how our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
- Lickona, T. (2001). *What is Effective Character Education?*. The Stony Brook School Symposium on Character. Retrived from <https://wcharacter.org/>
- Lickona, T. (2004). *Character matters how to help our children develop good judgment, integrity, and other essential virtues*. Touchstone Books.
- Lickona, T. (2009). *Educating for character how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Michael Quinn, P. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, Calif. : Sage Publications
- Oser, F. K. (1994). Moral perspectives on teaching. *Review of Research in Education*, 20(1), 57–127. <https://doi.org/10.3102/0091732X020001057>
- Özmen, C., Er, H., & Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297–311.
- Saldaña, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. Sage Publication.
- Schuitema, J., Dam, G. T., & Veugelers, W. (2008). Teaching strategies for moral education: A review. *Journal of curriculum studies*, 40(1), 69-89.
- Slater, F. (2001). Values and values education in the geography curriculum in relation to concepts of citizenship. İçinde D. Lambert & P. Machon (Ed.), *Citizenship through secondary geography*. New York: Routledge Falmer.
- Sönmez, V. (2001). Program geliştirmede öğretmen el kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Superka, D. P., Johnson, P. L., & Ahrens, C. (1975). *Values Education: Approaches and Materials*. İçinde *Educational Resources Information Center*. Social Science Education Consortium.

- TTKB. (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- Tokdemir, M.A. (2007), Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Uzun, M., & Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338.
- Ünlü, İ., & Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 7(4), 2656-2679.
- Veuglers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching Theory and Practice*, 9(4). <https://doi.org/10.1080/1354060032000097262>
- Yalar, T., & Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 10(38), 79-98.
- Yaşaroğlu, C. (2014). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 8(27), 123-123. <https://doi.org/10.9761/jasss2372>
- Yaşaroğlu, C. (2016). Corporation and importance of school and family on values education. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 1(2), 66-71.
- Yaşaroğlu, C. (2015). Teachers' opinions on teaching and assessing methods in the life science curriculum in the context of values. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 3(2), 107-112.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yığittir, S., & Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124